

SPORDA FAİR PLAY KAVRAMI: FAİR PLAY'İN ÖNEMİ

FAİR PLAY CONCEPT IN SPORT: IMPORTANTCE OF FAİR PLAY

¹Ahmet ŞAHİN*

¹Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Burdur, Türkiye
*e-mail: asahin@mehmetakif.edu.tr

ÖZET

Son yıllarda insanların spora yükledikleri anlamlar farklılaşmış, spordan beklentileri artmış, buna paralel olarak sporda istenmeyen davranışlarda artış meydana gelmiştir. Spor müsabakalarında mutlak kazanma görüşünün ön plana çıkması ile birlikte saha içerisinde sporcular arasında da sportmenliğe aykırı davranışların arttığı görülmektedir. Sporda saha içi ve dışında gerçekleşen, sportmenlik ruhuna aykırı davranışların en aza indirilmesinde fair play bilincinin kazanılması oldukça önemlidir. Spor bilimleri alanında fair play olgusu son yıllarda tüm dünyada üzerinde sıklıkla durulan konuların başında gelmektedir. Ancak yapılan literatür çalışması sonucunda Türkiye’de sporda fair play üzerine yapılan araştırmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Bu kapsamda yapılan bu araştırmada sporda fair play olgusunun yeri ve önemi üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Spor, sportmen davranışlar, fair play

ABSTRACT

Along recent years, meaning of sport attributed by people has evolved; their expectation from sport increased; accordingly unsportsmanlike behaviors in sport have become prevalent. Upon absolute victory aim has become prominent in sport competitions, unsportsmanlike behaviors among athletes have increased within the field. Gaining fair play conscious is rather important in minimization of unsportsmanlike behaviors that occur within and outside the sport field, which contradicts fairness spirit. Fair play phenomenon in sport sciences has been one of the subjects which emphasized frequently in all over the world recently. However, based on the literature review, it was observed in Turkish literature that there were limited numbers of studies on fair play. In the present study oriented on this concept, significance of fair play in sport was discussed.

Keywords: Sport, sportsmanlike behaviors, fair play

JEL CODE: L83

GİRİŞ

Kavramsal açıdan ele alındığı zaman spor; bireysel veya toplu olarak yapılan, bireyin fiziksel ve zihinsel yetilerini geliştiren, bir başkasıyla mücadele veya belirlenen bir hedefe ulaşma gayesiyle önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde icra edilen bedensel hareketler bütünüdür. Futbol, voleybol, basketbol, hentbol, tenis, binicilik, kayak, güreş, atletizm gibi birçok branşı içinde barındıran spor, günümüzün en popüler mesleklerinin ve sosyal aktivitelerinin başında gelmektedir (Tanrıverdi, 2012).

Dünyanın birçok ülkesinde ilgiyle takip edilen spor etkinlikleri milyonlarca insanı aynı duygular etrafında bir araya getirmektedir. Bu durumu kendileri için kazanca dönüştürme amacıyla olan bazı insanların ve kurumların faaliyetleri spora ticari bir boyut kazandırmıştır. Buna paralel olarak sportif etkinliklerde insani ve ahlaki değerler geri plana itilmiş, kazanma hırsı ön plana çıkmaya başlamıştır. Böylece sevgi, dostluk, barış, , sportmenlik gibi değerler üzerine kurulu olması gereken spor etkinlikleri, günümüzde sık sık sportmenlik ruhuyla bağdaşmayan şiddet olaylarıyla anılmaya, gündeme gelmeye başlamıştır (Tanrıverdi, 2012). Hatta sportmenlik ruhuna aykırı olan davranışların okul sporlarında dahi görüldüğü belirtilmektedir (Sezen & Yıldırım, 2007).

Spor, barış, mutluluk, hoşgörü, eşitlik, haz, hak, hukuk, disiplin, erdem, sevgi ve saygı gibi insan onuruna yakışır kavramları bünyesinde taşıdığı gibi; hüznün, keder, stres gibi insanların sahip oldukları kavramları da içeren bir etkinlik olarak, insanın bütün varlığını etkileyen bir kavram olma niteliğini sürdürmektedir. Spor olgusu içinde yer alan kavramlardan birisi de fair play kavramıdır. İlk ortaya çıktığı zamanlarda fair play kavramı insan onuruna gösterilen saygının ifade edilmesinde kullanılırken, ilerleyen dönemlerde sporun her türünde ve aşamasında hakça ve dürüstçe oyun oynamanın ereksel bir ahlaki ilkesi olarak kendini kabul ettirmiştir (Pehlivan, 2004). Kaya'ya (2011) göre fair-play anlayışı antrenmanlarda, antrenör eğitiminde, spor ortamında, genel eğitim sistemi içinde, yönetici eğitimi gibi eğitim ortamlarında kazandırılabilir. İnsanların doğuştan sahip olmadığı ancak daha sonra eğitim ile kazandırılan donanımlardan biri olan fair-play anlayışı, bireysel ve toplumsal gelişim için büyük önem kazanmaktadır. Çocuk ve gençlerin hoşgörülü, ahlaklı, erdemli, saygılı davranışlarını olumlu olarak pekiştiren fair-play bilincinin eğitimde aşılması toplumsal gelişimimizde, özellikle gençlerin kişilik gelişiminde büyük rol oynamaktadır.

Her ne kadar fair play'in ön planda olması gerektiği vurgulansa da, günümüzde spor müsabakalarında ahlaki olmayan davranışlar düşündürücü boyutlara ulaşmıştır. Bunun temelinde yatan birçok unsur bulunmakta olup, genellikle alınan önlemlerin yetersiz olması sporda fair play ruhuna aykırı davranışların sergilenme düzeyini arttırmıştır. Henüz okul çağında bulunan çocukların katıldığı okul sporlarında bile kazanma güdüsü ön plana çıkmıştır. Bu nedenle sporda fair play üzerine yapılan araştırmaların önemli olduğu, özellikle gelecek nesillerin fair play algılarını artırma konusunda yapılacak olan araştırmaların önem arz ettiği belirtilmektedir (Topan, 2011). Yapılan bu araştırmada da sporda fair play kavramının önemi üzerinde durulmuştur.

Fair Play Kavramı

Sözlük anlamı olarak 'fair' kavramının kökeni eski İngilizcede 'foeger' kelimesinden gelmekte olup, 1. çekici, güzel, 2. temiz, 3. sarışın (açık renk saç), 4. açık ve güneşli, 5. adil ve dürüst, 6. kurallara göre davranma gibi anlamları bulunmaktadır. Fair play anlayışını 1 ve 2. anlamlarından türeterek yorumlandığı zaman değerler veya tutumlarla ilgili olmaktadır. 5 ve 6. anlamlarına göre yorumlandığı zaman formal bir anlayış ortaya çıkmaktadır ve adalet kavramını işaret etmektedir (Loland, 2002; Aktaran: Sezen-Balçıkınlı, 2009).

Fair play kavramı Türkçe'ye "dürüst oyun" olarak geçmiştir. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi fair play kavramına sportif erdem anlamı yüklenmektedir. Sportif erdem ifadesi ise rakibine ahlaki olarak üstünlük sağlama anlamına gelmektedir. Sporda fair play iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi kurallara yönelik sportif erdemdir. İkincisi ise yaşama ilkesi olarak sportif erdemdir (Şebin ve ark., 2007). Tanrıverdi'ye (2012) göre fair play; kurallara uymadan da öte belli bir davranış ve düşünce tarzının benimsenmesini ifade etmekte olup, söz konusu düşünce tarzı; rakibine kasıtlı ve bilinçli olarak fizyolojik ve psikolojik zarar verecek her tür eylemden kaçınma, hırslarına yenik düşmeden centilmence mücadele etme, rakibinin haklarını gözetme şeklindedir. Nitekim spordaki temel amaçların başında söz konusu centilmen davranışların sergilenmesi gelmektedir. Spor; şampiyon olmak ya da kazanmak için hiçbir kural tanınmadan, ahlaki ve insani değerleri hiçe sayarak mücadele etmek demek değildir. Aksine sevgi, saygı, dostluk, kardeşlik gibi ahlaki ve insani değerler çerçevesinde mücadele etmek demektir. Böyle bir mücadele biçimi diğer insanlara zarar vermeme, onlara saygı duyma, adil ve şefkatli olma gibi ahlak kuralları çerçevesinde olacaktır. Bunun aksi bir durum ahlaki olmayacağı için spor ve centilmenlik ile bağdaşmamaktadır.

Sporcular açısından değerlendirildiği zaman faif play sporcunun, rakibi ile eşit şartlarda bulunması için samimi bir arzu duyması, rakibinin kötü durumundan istifade etmeyi

reddetmesi, yazılı kurallar dâhilinde rakibine belirli avantajlar sağlaması, söz konusu kurallardan tek taraflı olarak yararlanmaya kalkışmaması anlamına gelmektedir. Sporcu kendi fayda ve yargısına uygun olmasa dahi, hakemlerin doğru karar almalarına yardım etmek durumundadır. Sporcu kazanacağı ödülü ya da galibiyeti ikinci planda görerek, istikrarlı ve azimli bir biçimde sadece yazılı kurallara değil, yazılı olmayan kurallara da uyması beklenmelidir. Takım içerisinde yer alan sporcular, yalnızca kendilerine değil, aynı zamanda takımın bütün üyelerine karşı da sorumludur. Bundan dolayı her sporcu takımında bulunan diğer sporcu arkadaşlarına destek olmalı, onlara cesaret vermeli ve onlar üzerinde yararlı bir etkisi olmalıdır. Takımdaki tüm sporcular birbirlerini ölçüp değerlendirmeli ve birbirlerine karşı hakem durumunda olmalıdır. Bu nedenle takım kaptanları özellikle fair-play konusunda çok yetenekli, inançlı, istekli ve becerikli sporcular arasından seçilmelidir (Pehlivan, 2004).

Fair Play'in Tarihi

Fair play kavramı 18. Yüzyıldan itibaren spor bilimleri alanında sıklıkla kullanılan terminolojik bir terim olup (Yıldırım, 2004), fair play kavramının 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başlarında İngiltere' deki okul sporlarında kullanıldığı belirtilmektedir (Kaya, 2011).

Spor bilimleri literatüründe fair play kavramı ülkemizde son 30 yıldır sıklıkla gündeme gelen bir kavramdır. Fair play spor kavramı içerisinde değerlendirilen bir kavram olmakla birlikte hayatın tüm alanlarında karşılıklı adil olmayı, haklara saygıyı ve dürüst olmayı simgeleyen ve uygulanması gereken temel ahlaki değerler olarak ifade edilmektedir. Fair play olgusunun öğretimi ve anlatımı aile içerisinde başlayıp okullarda ve sonrasında toplumda kendisini göstermesi gereken bir yaşam disiplini olarak değerlendirilmektedir. Fair play olgusu sadece spor alanındaki ilişkileri düzenleyen bir kavram olmayıp, bir kültür olayı olarak ele alınmaktadır. Bu yönüyle fair play bir yaşam biçimi olarak değerlendirilmektedir (Tel, 2014).

Tarihsel süreç içerisinde sporda centilmenliğin bir ahlak ifadesi olarak övüldüğü kolejlerden öğrenciler üniversitelere, daha sonra da bütün kıtalara dağılarak fair-play kavramını beraberinde taşımış ve yaygın hale getirmiştir. Fair play kavramı modern olimpiyatların başladığı dönemden itibaren daha verimli ve vazgeçilmez bir ilke olarak, olimpizm ruhu içinde ifade edilmeye başlamasıyla daha önemli ve vazgeçilmez bir ilke olarak, olimpizm ruhu içinde ifade edilmeye başladığını yapılan incelemelerde giderek önemli bir hale gelmiştir. Ülkemizde Uluslararası Olimpiyat Komitesi (TMOK) ve Ulusal Komiteler spor ortamının bulunduğu her alanda spor ahlakına, insan onuruna aykırı davranışları önlemede fair-play kavramını öne çıkarma çabası içerisinde girmişlerdir (Pehlivan, 2004). Ülkemizde fair play alanında TMOK tarafından verilen fair play ödülleri fair play anlayışını ön plana çıkarmak için yapılan faaliyetler arasında yer almaktadır. Türkiye'de ilk fair play komisyonu da 1981 yılında TMOK bünyesinde oluşturulmuştur (Kaya, 2011).

Sporda Fair Play'in Önemi

Spor etkinliklerine katılımın temelinde belli bir başarı kazanma arzusu yatmakta olup, spor sahasına çıkan her birey mutlaka galip gelmek ve rakibini yenmek amacıyla sahaya çıkmaktadır. Oysaki sporda kazanılan başarı, şampiyonluk, madalya ve ödüllerin sporcular için amaç değil, birer araç olması gerektiği savunulmaktadır. Bu nedenle spor etkinliklerine katılan insanların sportif erdem duygularının gelişmesine gereksinim duyulmaktadır. Bunun sağlanabilmesi için öncelikli olarak sporcuların kazanmak için her yola başvurmaları engellenmeli, sporcular kazanmak için sportmenlik kurallarını ihlal etmeden yarışmalıdır. Ancak yapılan araştırmalar günümüzde sporcuların başarıya endeksli bir yapıya sahip olduklarını ortaya koymuştur. Bu durum sporun "her ne pahasına olursa olsun kazanmak için verilen bir mücadele" olarak algılanmasına zemin hazırlamıştır. Diğer bir deyişle spor, sportif erdem için yapılması gerekirken, artık şampiyonluk, madalya ve ödül kazanmak için yapılır

hale gelmiştir. Sporun gerçek amacından uzaklaşarak başarıya endeksli hale gelmesi sportif mücadelelerde ahlaki değerlerde yozlaşmayı beraberinde getirmiş, buna paralel olarak sportmence mücadele yerini kazanma hırsına bırakmıştır (Tanrıverdi, 2012).

Sportif açıdan ele alındığı zaman fair play, dürütsçe ve rakibin haklarına saygılı bir oyun, kurallara bağlılık, haksız avantajdan kaçınma, rakibe saygı ve rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmama; rakibi mağlup etmekten ziyade rakiple beraber olmaktan zevk almayı; takımınızın attığı gol kadar, takımınıza atılan gölün de güzelliğini takdir etmeyi ilke olarak benimsemek anlamına gelmektedir. Kavramsal açıdan ele alındığı zaman fair play kavramı yalnızca hakem-sporcu ya da iki sporcuyla ilgilendiren yeni bir iletişim biçimi değildir. Fair play, spor alanlarında seyirciden masöre, sporculardan antrenörlere, spor yöneticilerinden hakemlere kadar spora katılan herkesi doğrudan ilgilendiren bir anlayıştır. Fair play kavramının temelinde “Takımınızı destekleyebilirsiniz ama karşı takıma hakaret etme hakkınız yoktur” ilkesi yatmaktadır (Pehlivan, 2004).

Sporda fair play olgusu kural bilinci ile sınırlı olmayıp, sporun sosyo-kültürel ve ahlaki normlarını da tanımlayan bir kavramdır. Kelimenin kullanımı kurallara bağlılık, yönetime ve kararlarına saygı, yarışanlara saygı vurgulanmakta olup, fair play olgusu oyunda ilkeli olmak, başarıda ve yenilgide ölçülü davranışlar göstermekle ilişkili olarak kullanılmaktadır (Tel, 2014).

Sonuç

Fair play olgusu sporcuların yarışmalar esnasında, zor şartlar altında dahi kurallara sabırla, tutarlı ve bilinçli olarak riayet etmeleri, fırsat eşitliğini bozmamak amacıyla haksız avantajları kabullenmemeleri, rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmamaları, rakibi düşman değil, aksine oyunun gerçekleşmesini sağlayan, eşdeğer haklara sahip birey ve partner olarak görmeleri ve değer vermeleri çabalarında kendini göstermektedir (Yıldıran, 2004). Bu nedenle sporda fair play olgusu sportmenlik ruhunun korunmasında ve geliştirilmesinde önemli bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında spor ortamında antrenör, sporcu, hakem, spor yöneticisi, taraftar ve spor medyası tarafından fair play anlayışına uygun davranışlar sergilenmesi spor ortamında şiddet ve saldırganlık içeren davranışların en aza indirilmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Kaya, S. (2011). *İlköğretim okul yöneticilerinin, beden eğitimi öğretmenlerinin ve öğrencilerinin okul spor programlarındaki fair-play anlayışları: Bolu ili örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Loland, S. (2002). *Fair play in sport: A moral norm system*. London: Routledge.
- Pehlivan, Z. (2004). Fair-Play kavramının geliştirilmesinde okul sporunun yeri ve önemi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 49-53.
- Sezen-Balçıkınlı, G. (2009). *Profesyonel futbolcuların fair playe yönelik davranışları ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şebin, K., Tozoğlu, E., Yılmaz, S., Demirel, N., & Bostancı, Ö. (2007). Spor yapan üniversite öğrencilerinin fair play'e ilişkin görüşleri. *Atatürk University Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 9(2), 1-14.
- Tanrıverdi, H. (2012). Spor ahlakı ve şiddet. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 1071-1093.
- Tel, M. (2014). Türk toplum yaşantısında fair play. *International Journal of Science Culture and Sport*, 1, 694-704.

Topan, A. (2011). *Ortaöğretim kurumlarında okullar arası futbol müsabakalarına katılan öğrencilerin fair play anlayışlarının kulüp deneyimlerine göre incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yıldıran, İ. (2004). Fair play: Kapsamı, Türkiye'deki görünümü ve geliştirme perspektifleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(4), 3-16.

EXTENDED ABSTRACT

As it is commonly known that sport activities are rather beneficent on human health, sport phenomenon is considered as one of the indivisible part of the social life. Along history, sport phenomenon has been an essential element inhuman life in all periods. This situation suggests that sport has a social dimension. While remarkable developments have been observed in sport, essential element of social life, along recent years, meanings attributed to sport by people have evolved; expectations of individuals from sport have increased. Sport activities participated by humans only for wellness, health, entertainment and leisure in the past have now become activities for sharp competition. This situation has provided ground for athletes within the field and for sport administrations and supporters outside the sport placing victory into prominence and refusing defeat.

Whereas meaning ascribed by supporters, sport administrations and by athletes within the field has changed, as their expectation has increased; and as sport has transformed into a game oriented on winning, they constituted ground for undesired behaviors in sport. When it is considered from the points of supporters, hooligan behaviors have been reported more frequently in comparison with the past. When it is considered in terms of sport an administration, unfortunate public statements of administers have been encountered more frequently through press. When it is considered from the points of sportsmen struggling in the field, an increase in both physical and verbal attacks has been observed among sportsmen. In spite of current legislations and highly deterrent punishments, an increasing trend has been observed with these behaviors.

In parallel to the increase in unsportsmanlike behaviors, initiatives of organizations giving services in sport domain to fight against those adverse acts have been intensified as well. When it is considered at the national scale, it is known that all countries enact legislation relevant with violence in sport; nevertheless it is also known that legal procedures are considered insufficient alone in fighting against undesired behaviors in sport. At this point, a need for raising awareness among sport community about fair play has emerged. In this study, fair play phenomenon in sport was emphasized.

In this study, one of the common research models in the literature, compilation, was harnessed. In this scope, first, national and international studies on fair play concept were reviewed; and the relevant findings obtained aforesaid studies were discussed in the light of the relevant literature. Based on the literature review, following results were determined regarding significance of fair play concept in sport:

Fair play phenomenon in sport minimizes factors deteriorating sport moral. On the foundation of this, the fact that behaviors parallel to fair play develop and consolidate sport moral lies. Within the sport environment, not only athlete or supporters, but also sport administrations and watchers frequently tend to display behaviors deteriorating sport moral. At this point, as number of individuals with higher fair play perception increases, it is reported that behaviors deteriorating sport moral would decrease.

Fair play phenomenon in sport contributes in reduction of actions committed by athletes, against the spirit of sportsmanship. As it is commonly known, a serious increase has been

observed in athletes' behaviors contrasting with spirit of sportsmanship recently. Of the prominent causes of this, there is absolute desire for victory. When fair play philosophy is considered, it could be observed that fair play is founded on friendly competition philosophy rather than desire for absolute victory. Therefore, athletes with fair play understanding considers playing game by respecting their competitors apart from desire for absolute victory. This situation constrains athletes with high fair play awareness from exhibiting unsportsmanlike behaviors in sport field.

Fair play phenomenon does not only exist within sport fields as a prominent, but in the meantime, it is in the foreground outside the sport fields. Individuals participate in sport activities not only by competitor or a team player, but also a sports fan or audience. There are numbers of behaviors which do not correspond to sportsmanship, exhibited by audience and sports fan outside the sport field. Sports fans and audience with higher fair play awareness usually avoid such adverse behaviors. However, proportion of sports fans and audience with high fair play awareness is quite low. The essential reason of this fact is that knowledge levels of sports fans and audience concerning fair play concept are insufficient. Therefore, initiatives for raising awareness of sports fans and audience regarding fair play are crucial in sport environment.

Besides sports fans, audience and athletes, another group who display undesired behaviors in sport environment is sport administrators. They usually make public statements to maintain their reputation and prestige and to motivate their teams to act along the absolute victory motion.

Sport administrators discontented with outcomes of sport competitions increase violent and provocative tone of their statements, which provide foundation for both athletes and sports fans to display undesired behaviors in sport. At this point, sport administrations with higher fair play awareness level pay more attention to the statements that they make in the public. Behaviors displayed by sport administrators appropriate to fair play contribute in inclination of especially athletes and sports fans towards sportsmanship.

Conclusively, fair play codes are significantly important in minimization of undesired behaviors in sport and maintaining sport competitions appropriate to the sportsmanship. In the order to ensure witness fair play behaviors in sport field and to perform sport competitions within the friendship framework, it is rather important to develop fair play perceptions of individuals from sport domain. In this regard, aforesaid groups are required to be provided training to enhance their awareness about fair play; athletes, sport fans and sport administrations are required to follow fair play rules; awards and prized specially designated for athletes and sport administrators displaying fair play behavior must be increased, and course, seminars and education activities concerning fair play must be organized at sport departments of universities.